

TURGUT CANSEVER (1921-2009)

Türk Ocakları kurucularından Dr. Hasan Ferit Cansever'in oğlu olan Turgut Cansever, 12 Eylül 1921'de Antalya'da dünyaya geldi. Cansever, ilkokulu Ankara ve Bursa'da okumuştur. İlkokul yıllarından sonra ailesi İstanbul'a taşınan usta mimar, lise öğrenimini Galatasaray Lisesi'nde tamamlamıştır. Dünyada üç kez Ağa Han Mimarlık Ödülü almış tek mimardır. "*Bilge Mimar*" da olarak anılır. Kent, imar, koruma alanlarında pek çok görev almış, Beyazıt Meydanı'nı tasarlamıştır. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi (DGSA) Yüksek Mimarlık Bölümü'nden 1946'da mezun olan Cansever, doktorasını 1949'da İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde yaptı. Cansever'in Türkiye'de Sanat Tarihinde doktora yapan ilk ve hatta tek mimar olduğu sıklıkla bahsedilmektedir. Yeni çalışmalar ise Cansever aynı zamanda Türkiye'de Sanat Tarihi alanında yapılmış ilk doktora tezinin de sahibidir. Cansever'in 1949'da yazdığı doktora tezi, Türkiye'de yapılan sanat tarihi doktora tezlerinin ilki olması itibarıyla ayrı bir öneme sahiptir. Cansever, Selçuk ve Osmanlı sanat tarihinde mühim bir yer işgal eden mukarnaslı ve baklavalı sütun başlıklarının tarihî seyir içerisinde nasıl inkişaf ettiğini büyük bir titizlikle göstermiştir.

Turgut Cansever hem mimarlıkta hem toplumsal yaşamda yan yana gelen unsurların dikey bir üstünlük şemasıyla tasarlanmaması gerektiğini düşünür; onun mimari uygulamaları da buna paraleldir. Bu hâliyle, İslami muhafazakarlığın içerik üretiminden radikal biçimde farklı bir kültürel temsil stratejisine yönelmiş; imgelerin, nesnelere bir araya gelip ilahi kudrete referans vermektense başka ideal anlamlar üstlenmemesi gerektiğine, yani metafor kullanımına karşı durmuştur. Yapılarında "sayıları, renkleri, geometrik biçimleri belirli tasavvuf kavramlarına işaret eden göstergeler gibi düşünmemiştir. Dolayısıyla yazılarının satır aralarında bölgesel ve merkezî mimari standartları önerirken, parça bütün ilişkisine dikkat çekmektedir. Cansever'in de mimarlığında gelenekle kurduğu ilişki bu türdendir. Kültürün içeriğindeki gerçek değerleri korur ve "aktüel şartlar içerisinde" çözümler geliştirmiştir. (Cansever, 1991, 59 ve 1992a, 175).

Cansever'in görüşleri mimarlığın tüm yönlerini kapsayıcı niteliktedir. Cansever'e göre mimari tasarıma etki eden tüm sosyal, mekansal, teknolojik, ekonomik, tarihsel vb. sorunlar birbirleriyle örülmüş cevaplarla binayı oluşturmaktadır. Cansever'in ilk mimari işlerinden Sadullah Paşa Yalısı restorasyonu ile başlayan mimarlık yaklaşımı son dönemde yaptığı yapılara kadar tutarlı bir yol izlemiştir. Mimarlık görüşü ile bütünleşmiş binalarında, geleneksel formların tekrarı, anlamından bağımsız bir şekil uygulanmamıştır. Arkitektonik yapılanma, varlığın katmanları ile paralel bir oluşum gösterir. Yapının kendisinden yapıyı oluşturan en küçük birimlere kadar uygulanan bir sistem söz konusudur. Yapının tüm varlığı ortak ilkeler ve irade ile biçimlenmiştir. Bu ilkeler, geleneksel verilerin okunması ve bunların Cansever'in ruhi-akli düzey olarak tanımladığı düzeyde yorumlanması yani manevi değerlerin tanımlanması ile meydana gelmektedir.

Çeşitli alanlardaki tasarım ve uygulamalarında modern mimarlığın sorunlarına çevresel ve kültürel değerlere ağırlık vererek yaklaşan Cansever, mimarlık ve kent sorunları üzerine çeşitli makaleler yayımlamıştır. Mimaride evrensellik ve yerellik, standartlar ve çeşitlilik, mimarinin genetik meseleleri konularında teorik görüşlerini, uygulamalarında gündeme getirmiştir.

Şehir Planlama Düşünce Yapısı

Cansever, 1957'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde planlama danışmanı olarak çalıştı ve İstanbul Metropolü Gelişme Biçimi ile ilgili ilk çalışmaları yaparak, çözüm alternatiflerini geliştirmiştir. 1957'de de İmar Yasası ve İmar İskan Bakanlığı kuruluş çalışmalarına katıldı. Turgut Cansever, 1958'de Beyazıt Meydanı tasarımına başladı. Bu çalışma, onu kent, imar, koruma alanında mücadele vermeye yönlendirmiştir. Usta mimar ayrıca 1959-1960'ta kuruluşunda bulunduğu Marmara Bölgesi Planlama Teşkilatı Başkanlığı, 1974-1975'te Dünya Bankası İstanbul Metropolü Planlama Projesi'ne başkanlık, 1974-1976 arasında Avrupa Konseyi Türk Delegasyonu üyeliği, 1975-1980 arasında İstanbul Büyükşehir Belediyesinde, 1979'da Ankara Büyükşehir Belediyesi metropol planlama, yeni yerleşmeler, kent merkezleri ve koruma danışmanlığı görevlerinde bulunmuştur. Bu gibi tecrübeleri ona şehir planlaması ve yapısı hakkında düşüncelerini geliştirerek eserler yayımlamasına fayda sağlamıştır. Cansever'in 1980'de hazırladığı Ankara Ulusal Müze projesi, 1984'te hazırladığı Avanos Kaya Otel projesi, Ankara Batıkent için geliştirdiği konut projeleri, Muğla Yağcılar Hanı projesi ve pek çok diğer projesi uygulanmamıştır.

Cansever şehri "ahlakın, sanatın, felsefenin ve dinî düşüncenin geliştiği" ve "insanın bu dünyadaki vazifesini, en üst düzeyde varlığının anlamını tamamladığı" (Cansever, 2006, s. 105) bir mekân olarak tanımlamaktadır. Buna göre şehir insanın hayatını düzenlemek amacıyla inşa ettiği en önemli mekândır ve bu mekân insan hayatının bütünü "çerçeveleyen bir yapı" (Cansever, 1996, s. 125)'dir. Cansever (1990, s. 22)'e göre insanın ürettiği nesne, onun düşünce ve inanç kabullerinin yansımasıyla şekillenmiştir. Diğer bir deyişle biçim ile inanç arasında kesinlikle ayrılmayan bir bağ ve bütünlük bulunmaktadır. Cansever, insanın çevreye biçim vermesinde gelenek yerine inanç temellerini ön plana çıkarmaktadır. İleride değinileceği gibi değişim meselesini ele alırken gelenek ve modernlik ayrımından/ karşıtlığından hareket etmemiştir. Bu bağlamda toplumların inanç temellerine odaklanmaktadır. Cansever'e göre İslam ülkelerinde Batı'ya yönelmeyle birlikte şehre hastalıklı bir bakış ortaya çıkmıştır. Buna göre modernleşmeci bir perspektifi sahiplenen aydınlar, entelektüeller, karar vericiler çeşitli hastalıklara yakalanmış, bu da şehirlerin değişimini ve elbette mimariyi ve gündelik yaşamı doğrudan etkilemiştir. Bu hastalıklı bakışlar şehirlerin var olan dinî ve kültürel kimliklerinden uzaklaşmalarına ve dolayısıyla dönüşmelerine neden olmuştur.

Cansever'in mimarlığı, ürünleri aracılığıyla ait olduğu kültürü taşır, insanın bu mimarlık karşısında kendine ve kültürüne ait öğeler bulmasını sağlamaktadır. Bunu yaparken onun da istediği gibi şekilci, gösterişçi ve tahakküm edici bir şekilde yapmayarak üzerinde düşünülmesini sağlamaktadır. Cansever, "hem nasıl modern olunur ve hem de nasıl köklere dönülür" sorusuna bir yanıt vermiştir. Bunu yaparken de mimarlığın, insanın bilinçle ve varlığın bütünlüğü ile kavranılması gereken bir durum olduğunu hatırlatmaktadır.

"Her eser, mimarının düşünce ve yönelişinin, inanç sisteminin gelişme süreci içinde özel bir anlam taşır."